

dravni brzojav, ali papa nije odgovorio. Kako je uzalud Leibnitz u ime protestanata, tražio od Bossueta, neka Crkva povuče tridentinski sabor, tako bi badava tražili sutra i istočnjaci, neka Crkva dokine osude monofizita, monoteleta, ikonoklasta itd. Jednako bi bez uspjeha zaželjeli anglikanci, neka papa proglašiš ništetnom bullu »Apostolicae curae« (13. 9. 1896. Tu je Leon XIII. proglašio ništetnim anglikansko redenje). Papa niti može niti smije istinu zanjekati bilo za volju ma koga. Ta sam je Krist rekao: »Istina će vas osloboditi« (Iv. 8, 32). Samo na cjelovitoj i putpunoj istini (a ta je stara kao i početak Crkve Kristove, dakle kao rimokatolička Crkva) može se graditi i ovjekovječiti jedinstvo u Kristu, spoj crkvi.

Hoćemo li dakle zdvojiti? uopće omalovažiti rad oko jedinstva crkvi i ako ne pokazuje velikih i žuđenih uspjeha? Neuspjesi samo pokazuju, da jedinstvo crkvi »niti stoji do onoga koji hoće, niti do onoga koji trči, nego do Boga koji se smiluje«. (Rim. 9, 16). A sam Krist nas opominje: »Ljudima je nemoguće, ali nije Bogu, jer je Bogu sve moguće« (Marko 10, 27). A.

BADENSKA ILI FREIBURŠKA FILOZOFIJA.

Ima više vrsti novokantovaca. U glavnome su okupljeni u marburškoj i badenskoj školi. Ovu je zadnju školu osnovao Wilhelm Windelband (rođen 1848, a umro 1915.), koji je bio profesor u Freiburgu, Strassburgu i Heidelbergu. Ova se škola zove i freiburškom, jer je u Freiburgu dugo djelovao i H. Rickert, koji se s pravom smatra drugim osnivačem ove novokantovske škole. Windelband i Rickert imaju više svojih epigona, koji i danas nastavljaju njihovo djelo.

W. Windelband rodio se g. 1848. u Postdamu. Njegova su glavna djela: *Präludien* (1888, 8. 1921. u 2. sv.), *Geschichte u. Naturwissenschaft* (rektorski govor u Strassburgu 1894., 3. izd. 1904.), *Über Willensfreiheit* (1904), *Der Wille zur Wahrheit* (1909), *Die Erneuerung des Hegel'schen Anismus* (1910), *Über Sinn u. Wert d. Phänomenalismus* (1912), *Die Prinzipien d. Logik* (1912), *Einleitung in die Philosophie* (1914), *Geschichte der Philosophie* (1878-1880).

Hienrich Rickert rodio se g. 1863, sveučilišnim profesorom je bio u Freiburgu od g. 1896., a od g. 1906 u Heidelbergu. On je objavio ova djela *Der Gegenstand der Erkenntnis* (1892), *Die Grenzen d. naturwiss. Begriffsbildung* (1896-1902), *Kulturwissensch. u. Naturwiss.* (1899), *Zwei Wege der Erkenntnis-Theorie*, (Kantstud. 1909), *Von Begriff der Philosophie* (Logos 1910), *Lebenswerte u. Kulturwerte* (1912), *Von System der Werte, Über log. u. eth. Geltung* (Kantstudien 1914), *System der Philosophie I. Bd. Grundlegung* (1921).

Badenskoj školi pripada i Emil Lask (r. 1875, profesor u Heidelbergu, pao u ratu 1915). On je napisao: *Logik d. Philosophie u. die Kategorienlehre* (1911), *Die Lehre von Urteil* (1912), sabrani spisi (3 sveska). I Bruno Bauch

spada u ovu školu (r. 1877, prof. u Jeni), koji napisao: *Studien zur Philosophie der exakten Wissenschaften*, I. Kant (1917), *Wahrheit, Wert, Wirklichkeit* (1923), te **Rihard Kroner** (*Zweck u. Gesetz in der Biologie*, 1913), i **Georg Mehlis** (*Lehrbuch der Geschichtsphilosophie* 1915, *Einführung in d. System der Religionsphilosophie* 1917).

Ne pripadaju badenskoj školi, ali su joj blizu svojim načelima: **Jonas Cohn** (r. 1869, od 1901. profesor u Freiburgu), koji je objelodanio ova djela: *Allgemeine Aestetik* (1901), *Voraussetzungen u. Ziele der Erkenntnis* (1908), *Geist u. Erziehung* (1919), *Theorie der Dialektik, Formenlehre der Philosophie* (1924), *Der Sinn der gegenwärtigen Kultur* (1914). Blizu je badenskoj školi i socijolog i političar **Maks Weber** (1864-1921, profesor u Heidelbergu), te socijolog **Ferdinand Tönnies** (r. 1855, od g. 1913. profesor u Kielu). Njegovo je glavno djelo *Gemeinschaft u. Gesellschaft*. Bavi se socijalnom etikom i soc. patologijom. G. 1907. je objelodanio *Das Wesen der Soziologie*, g. 1909. *Das Wesen der Sitte*. Amo spadaju i **Alfred Vierkandt** (profesor u Berlinu) i **Robert Wilbrendt** (prof. u Tübingenu).

Srodni su badenskoj školi **Wilhelm Dilthey** (r. 1833. a umro 1911., od g. 1882. profesor u Berlinu) i njegovi sljedbenici: **Georg Misch** (r. 1878, prof. u Göttingenu), **Hermann Nohl** (prof. u Göttingenu), **Max Frischeisen-Köhler** (1878-1923, prof. u Halleu), **Eduard Spranger**, **W. Schmied-Kovarzik** (r. 1882, od 1912. prof. u Leipzigu, od 1919. u Berlinu). Njemu je blizu i **Teodor Litt** (prof. u Leipzigu). — U nekim stvarima se slaže s *Windelbandom* i *Rickertom* **Hugo Münsterberg** (1863-1916, od g. 1892. prof. psihologije u Cambridgeu, Americi).

1. Badenska i marburška škola.

U čemu se badenska škola slaže s marburškom, a u čemu se razilaze?

I badenska škola hoće kao i marburška da ide dalje i nadopuni Kanta. *Windelband* veli: »Razumjeti Kanta znači dalje poći: Kant verstehen heisst über ihn hinausgehen. Präludien I, 4. Ova škola hoće stoga da prekorači Kantovu jednostranost u spoznajnoj teoriji (t. j. što se ograničuje matematičko-prirodoslovnom spoznajom) i da onda iz sve Kantove filozofije napravi opću kulturnu filozofiju.¹⁾ U tome se slaže s marburškom školom, što su obje povjesnički orijentirane i jednako prihvaćaju matematičko-prirodoslovni pozitivizam. Dakle obje niječu transcendentnu realnost, koja bi bila neovisna od mišljenja.

Badenska se škola razlikuje od marburške po *Klimkeu* u trim stvarima: 1. Marburška škola promatra kao i Kant matematiku i prirodoslovlje kao temelj znanstvene spoznaje, pa stoga istražuje samo strukturu znanstvene spoznaje. Badenska škola veli, da je velika pogibao za svu filozofiju ograničiti je samom

¹⁾ Gegeben ist die Kultur als die menschliche Kultur in ihrer geschichtlichen Entwicklung: die Sache der Philosophie ist es, diese ganze aufsteigende Lebensfülle zu durchforschen, wie darin die allgemeingültigen, über das empirische Wesen des Menschen weit hinausragenden Vernunftwerte zu bewusster Erfahrung u. Gestaltung gelangt sind (Die phil. Richtungen der Gegenwart).

teorijom spoznaje, pa zato hoće da se filozofija bavi svom ljudskom kulturom. U kratko, marburška je škola teorija spoznaje, badenska je kritičko znanje o vrednotama. 2. Marburška se škola više približava racionalizmu, jer svu materiju spoznaje izvodi iz forme spoznaje i tako ničega ne priznaje, što bi bilo alogično ili predlo-gično. Badenska se škola više približava realizmu, jer veli da spoznaja objekata ne stvara od sebe, nego ih tako priznaje kako se objektivno nameću. Što je objektivno ili transcendentno, nije ništa realno nego je neka vrijednost. O individu u ovisi samo čin spozna-je, ne njezina vrijednost. 3. Marburška škola ne vidi bitne razlike između povjesnih i prirodoslovnih znanosti. Naprotiv badenska škola veli, da povijest ima za svoj objekt individualno biće, pri-rodoslovlje pak općenite prirodne zakone (Institutiones historiae philosophiae II, 99).

Ukratko rečeno razlika je između ovih dviju škola ova: Marburška škola nas sjeća Hegelove dialektike, badenska Fichte-ove filozofije; prva prihvaća apsolutnost forme, ova norme; u prvoj vlada logičnost, u drugoj teleologija.

Badenska škola često ističe, da je ona u kontinuitetu s Kanto-
vom filozofijom. I ona potpuno prihvaća Kantova transcendentala u
metodu kao metodički princip svoje kritičke kulturne filozofije.¹⁾
Ova je filozofija postala eto filozofijom kulturnih vrednota. I
ovaj je kantizam logički idealizam, jer i tu vlada vjera u »panarhiju
logosa« (Lask, Die Logik der Philosophie u. die Kategorienlehre,
134), i ako je manje jednostran nego li u marburške škole. U
badenskoj je školi idealizam umjereniji, jer se osvrće i na reali-
stički momenat u spoznaji (Cfr. Dr. Hessen, Die Religionsphi-
losophie des Neukantianismus 15).

2. Načela badenske škole.

Windelband uči: Metoda prirodnih znanosti nije jedina »znan-
stvena« metoda, nego ima i povijesna. Zato valja zabaciti diobu
iskustvenih znanosti prirode i duha pa ih valja dijeliti u znanosti
»zakona« (monotetičke) i »događaja« (idiografičke). Filozofija nam
mora dati nazor o svijetu i životu, pa je zato za nju važnije ono, što
se događa pojedinački i vremenski nego li znanje zakonâ, i stoga
zabacuje svaki naturalizam. Nazor o svijetu nije toliko upućen na
spoznaju o prirodi, koliko na duševni život pojedinih historičkih
ličnosti i povijest kulture. Tu nalazmo nešto, što je iznad vremena

¹⁾ So ist es aus der innern Notwendigkeit der Sache dazu gekommen, dass der Kritizismus, der seiner Methode nach am Problem der Wissenschaft aufgerollt worden war, ungewollt eine Kulturphilosophie - die Kulturphilosophie geworden ist (Windelband, Kulturphilosophie u. transzendenter Idealismus, Logos 1910. 193).

i vječno vrijedi. Povijest je »organom« filozofije. Kant nije znao cijeniti ovu vrijednost povijesti; naprotiv je Hegel tvrdio, da se ono, što navijeke vrijedi obistinuje u povijesti (on veli: ideja, razum da se obistinuju). Stoga je Windelband htio da Hegelom upotpuni Kanta.

Kako se odnose prirodni zakoni i norme? U tome vidi Windelband novo formuliranje pitanja »slobode«. To se pitanje nalazi ne na čudorednom nego na svim kulturnim poljima, jer se svugdje obistinuju vrednote i slijede norme. To je determinizam; nema indeterminističke slobode, nema bezuzročnog novog početka kauzalnih nizova. Kako se odlučujemo na ovo ili ono? S normama nam dolazi u svijest i njihova vrjednost, a ova nas onda nekako psihički sili da slijedimo norme. Duševni je život po prirodi nuždan, a ova »sloboda« ne dokida te kauzalne ovisnosti. U čemu je onda odgovornost? Da pazimo na motive. Ako se dakle izgovaraš, da »moram« na svoj način djelovati prema općenitoj zakonitosti, kazat ću ti: Ista opća zakonitost sveg čovječanstva sili te, da na svoj način protiv toga reagiraš. Odgajaš samoga sebe, ako izazoveš u sebi protivne motive ili ojačaš pozitivne motive. Windelband priznaje da ovdje ostaje mnogo toga neriješeno. Kant je isповijedao determinizam tako, da je čovjeka smatrao članom prirode (»empirički karakter« čovjeka). Ali prema Kantu čovjek kao »osoba« pripada »nadčutilnom svijetu« (on je »inteligibilnog karaktera«) te ima indeterminističku slobodu, t. j. može da bude prvi uzrok. Windelband zabacuje inteligibilni karakter.

Windelband ima posebno mnijenje i o neumrlosti duše. Moderna psihologija priznaje jedinstvo duševnog života, ali funkcionalno (aktuelno) jedinstvo, ne supstancijalno. Sjetimo se samo psihofizičnog paralelizma! Ima li empirijski dokaz o neumrlosti duše, t. j. da dalje traje poslije čovjekove smrti? Kant je iznio moralni dokaz: samo je iza smrti moguća potpuna nagrada ili zaslužena kazna, a u ovom životu nije sreća podijeljena prema čudorednom vladanju. No je li želja za potpunom pravednošću uistinu čudoredno opravdano čuvstvo? Govoreći prema Kantovu kategoričkom imperativu, krepost nema ništa sa srećom, pa tko nam jamči, da će i biti ono, što mi žudimo? No ima drugi dokaz. Mi hlepimo za neumrlošću, i u tome je metafizička potreba, da osobnost očuva značenje, koje je iznad čutila. Ovu hlepnju ne moramo jednostavno shvatiti neostvarivom. Ta svaki čovjek može na zemlji sudjelovati u oživotvorenju vječnih vrednota. To dakako nije osobna neumrlost.

Kant priznaje, da Bog postoji, ali to priznaje, jer je njemu potrebna nagrada iza smrti. Ovaj moralni Kantov dokaz napušta Windelband. On naime vidi u tome protuslovlje, da pitanje i dobra i zla mora biti u odnosu s osobnim Bogom. Zašto? Svijet je vrednota upućen na realni svijet, ali to dvoje ne mora biti jedno.

U realnosti postoji jaz: tu je uz prave vrednote i ono, što je njima protivno. Taj je dualitet vrednota i bez osobnog Boga nama shvatljiv. I upravo ovaj jaz nas navodi na rad. Jer, kada bi vrednota i realnost bile isto, što bi nam ostalo da stvaramo?

Koji je dakle zadatak filozofije? Ne da stvaramo kulturu, nego da je razumijemo (Cfr. Messer, Die Philosophie der Gegenwart 50-54). Tako Windelband. Što kaže Rickert? Po njemu filozofija mora stvoriti nazor o svijetu, a to je nazor o vrednotama. Stoga filozofija prepušta psihologiji znanstveno raspravljanje o vrednotnim doživljajima u subjektu. Psihologija vrednota nije filozofija vrednota. Uzalud moderni kažu, da život ima najveću vrednotu i da kulturna dobra imaju toliko vrednosti, koliko pojačavaju (potenciraju) život («Steigerung» des Lebens). Vrijednost ovisi o vrsti života, ne uopće o životu. Što je protiv kulture, to je bez vrijednosti. Znanje možemo tražiti i staviti u službu života. No to još nije znanost; što više takova biologistička spoznajna teorija nas baca načelno u barbarstvo, jer ne zna cijeniti povjesničke vrijednosti.

Po Rickertu je **umjetnost** životu bliža nego li znanost. Čovjek, koji fino estetski čuti, neugodno osjeća, ako su pomiješane granice između umetnički prikazane stvari i žive realnosti. I naturalizam hoće da odstrani te granice, ali je to kriva estetika, ili bolje to uopće i nije nikakova estetika. I divlji životni poriv («Das Dionysische» rekao bi Nietzsche) nije po sebi estetski; što više umjetniški razvitak traži, da mu nametnemo okove. — I **čudoredna volja** gubi svoju kulturnu vrijednost, ako ne djeluje na realni život.

Što kaže badenska škola o vjeri?

Windelband veli, da je objekat vjerske filozofije realna »vjera, kako je svi poznaju i doživljaju, a ne kakova tako zvana prava vjera, filozofijska, ili vjera, koju će tekar filozofija stvoriti« (Präludien II, 295). Badenska škola dakle zabacuje onu vjeru, kakovu priznaje marburška škola (Cohen i Natorp). »Filozofija više ne misli, da iz znanosti napravi vjeru, kako su to novoplatonci i deiste 18. vijeka pokušali« (ib.) Natorp je htio da dokaže, kako je transcencencija vjere neopravdana. Windelband naprotiv vidi u toj transcencenciji bit vjere. Vjera mu je transcendentni život, metafizička realnost (veli, da ta realnost nije isto što empirička realnost). Po Windelbandu je Božja ideja nosilica nadčutilnog svijeta vrednota. To je pojam o Bogu, kako ga je zamislio i Plato. I sv. Augustin kao Platonac zove Boga istinom, ljepotom i dobrotom, jer obojica dolaze k Bogu po logičkim, estetskim i etičkim normama, a o njima misle, da su u Bogu metafizički zakvačene. — Windelbandu vjera nije ni završetak (nastavak) etike, kako to uči marburška škola. Njemu vjera ima svoje područje, područje »svetoga« (des Heiligen).

To je samostalan ideal. Religiozno područje vrednota je posebno u formalnom pogledu. Sve to božansko jest skup logičkih, etičkih i estetskih normi, koje pomišljamo kao supstancijalnu istinu, dobrotu i ljepotu (Hessen, ib 148).

Odakle zlo na svijetu? Bog nije u kauzalnoj vezi sa svijetom, uči Plato, a tako i Windelband. Obojica bi to lako riješila, da su zloću pripisali čovječjoj zloj nakani.

I Rickert polazi sa stanovišta, da je idealno kraljevstvo vrednota u protuslovlju s »iracijonalnom« realnošću, te da je apsolutno spoj obojega i to je »nadrealno«, vrednota i moć, vrednota realnosti. Heesse, ib, 152). Jonas Cohn i Bruno Bauch dolaze do sličnog zaključka.

3. Kritika.

Počnimo s vjerom.

Windelband i Cohn vele, da vjera nije neko novo i osobito područje, koje je odijeljeno od područja istine, dobrote i ljepote. Zato možemo i badenskoj školi prigovoriti kao i marburškoj, da vjeru ne priznaju dovoljno samostalnom. Po njima je čovjek religiozan toliko, koliko je svijestan, da pripada transcendentnoj realnosti, svijetu duhovnih vrednota. Protiv toga ustaje moderna vjerska psihologija i vjerska fenomenologija, koje priznaju vjeri, da ona ima posebne specifično različite elemente u životu duše i po tome, da vjera ima posebno vrijednosno područje. Opravdano stoga prigovara Scheler svoj novokantovskoj vjerskoj filozofiji, da nema pred očima posebnoga modaliteta svih vrednota, koje spadaju u sferu svetoga (Hessen, ib, 156). Još nešto! Ako bi vrednote uopće bile tako srodne s vrednotama vjerskog područja, onda bi jako religiozni bili samo ljudi jake kulture. No to nije. Glavna je dakle pogreška badenske škole kao i marburške, što govore o vjeri kao filozofiji te tako gledaju vjeru skroz jednostrano. Stoga je njihova vjera filozofska vjera. Sv. Augustin drukčije sudi i misli. Moramo kazati s Kesslerom, da se novokantizam nije pokazao nađim, e bi pomoću svog racionalizma stvorio vjersku filozofiju (Das Problem der Religion 11).

Badenska škola ide za tim, da praktični Kantov um dobije primat nad teoretskim, a Rickertov transcendentni idealizam (on ga zove »kritički subjektivizam«) približava se novofichteizmu. Tu ova škola očevidno želi, da izbjegne bankrot istine i sve čovječje spoznaje. Sigurno je dobro to kod badenske škole, što vjeruje u filozofiju i njezinu moć, e će istražiti zadnje uzroke sve realnosti; i ne samo to, nego da filozofija mora biti u odnosu sa realnim i ovome dati norme življenja. Jednako ova škola opravdano napada na mehanički naturalizam, a istodobno razlikuje prirodu, metodu i vrijednost objektivnu historije i vrednote uopće. (Klimke,

ib, 103). — Badenska škola krivo i neopravdano zabacuje metafiziku kao i Kant. Vrednote pak, koje priznaje ova škola, na koncu su gotovo isto, što i Kantovi zahtjevi praktičnog uma. Sva je ova filozofija vrednota pokrivena ipak nekom metafizikom, te nije čudo, što neki sljedbenici badenske škole otvoreno ispovijedaju metafiziku, kao n. pr. Lask, Broder Christiansen (Klimke, ib, 103).

Badenska škola uopće kao i Kant nije nikada ničim opravdala svojega autonomističkoga stanovišta, da je čovjek izvor i mjerilo istine i njezina vrijednost. Kod samog čina spoznaje zamjenjuje kao i marburška škola ono, što tako lijepo, zgodno i mudro razlikuje skolastička filozofija kod pojma kao dva elementa: duševna moć spoznaje i ono što je izvan nas, a parte rei.

DOGMATSKI NATPISI PRVIH 5 VJEKOVA.

Sljedeći natpisi imaju veliku vrijednost, jer se nalaze u crkvama i to znanjem biskupa ili pape. Stoga nam ti natpisi jamče, da je za prvih 5 vjekova bila ista vjera, kakova se danas nalazi u našoj katoličkoj Crkvi.

1. Krštenje.

Crkva je dijelila krštenje svečano, osobito iza g. 313. (milanskog edikta ili Konstantinova mira), kada su po riječima sv. Augustina mnogi željeli ući u katoličku Crkvu (turbæ gentilium in christianum nomen venire cupiebant. Patr. lat. 33, 118). U tu je svrhu bio određen posebni prostor u crkvi ili je uz crkvu bila podignuta posebna zgrada u okruglom ili višeuglastom obliku, što su nazvali »Baptisterium«. Unutra ili iz vana tumačili su nekoji natpisi krštenicima narav, učenike, katkada i obrede ovog sakramenta.

Tako je papa sv. Damaz sagradio u IV. vijeku baptisterij sv. Petra u Rimu. Natpis, koji njemu pripisuju (IHM, 5), dopro je do nas u lošem stanju, smjera u zadnja dva stiha na jedinu katedru sv. Petra i na jedino krštenje.

Ubi Petri sedes, unum verumque lavacrum
Vincula nulla tenent (quem liquor iste lavat).

(Gdje je Petrova stolica i jedino krštenje; nema grijeha, ko se krsti) Zadnji je polustih nadodao G. B. De Rossi (BC, 1877, 8).

IV. vijeku pripadaju stihovi slični na krstionicama sv. Anastazija i na Palatinu S. Lovre in Damaso u Rimu.